

TEKNOLOJİ ÜZERİNE

Ahmet İnam**

Teknoloji aynı zamanda tıbbi içine alıyor, politikayı içine alıyor. Teknoloji, belli bir amaç için yönlendirmeye çalıştığınız ve o yönlendirmek için kullandığınız bütün araçların içinde vardır. Bir şeyi manüpile etmeye çalıştığınızda, yani argo deyimle kafakola almaya çalıştığınızda orada teknoloji var demektir. Dolayısıyla teknoloji yönetimin içinde vardır; teknoloji doğayı kullanmanın içinde vardır, doğanın enerjisini dönüştürme çabasında vardır. Doğanın sunduğu hammaddeyi kullanılır. Daha etkin, daha verimli hale getirmek çabasında vardır; teknoloji insanın yönetim çabasında vardır; teknoloji insanların yönlendirilmesinde vardır.

İkili insan ilişkilerinden başlarsak, ikili insan ilişkilerinde çok açığa çıkmamış gizli bir teknoloji vardır. Çünkü toplumları yöneten güç olarak düşündüğümüzde her türlü güç ilişkisinde teknoloji vardır. Yani yönetenin ve yönetilenin olduğu her yerde teknoloji vardır. Çünkü yönetme söz konusu olduğu zaman yönetmek

Teknoloji, denetleyen akılla ilgilidir. Yani teknoloji kendi içinde bir denetleme sürecini içerir, taşır. Yani nükleer enerjiyi denetleyemezsiniz o dehşetli bir şey olur, bir bomba olur. Ama denetleyebilirsiniz o tıbbın elinde bir sağaltım, tedavi aracı olabilir.

için belli araçlar ve teknikler kullanmak zorundasınız. Aynı şekilde bir makinenin yönetimi, bir fabrikanın yönetimi, bir şirketin yönetimi, bir ticari kurumun yönetimi ve ikili ilişkileri düşündüğümüzde bir dostun yönetimi, bir arkadaşın yönetimi, sevgilimizin yönetimi; hepsi kendi içinde teknoloji taşıyorlar. Teknoloji, denetleyen akılla ilgilidir. Yani teknoloji kendi içinde bir

denetleme sürecini içerir, taşır. Yani nükleer enerjiyi denetleyemezsiniz o dehşetli bir şey olur, bir bomba olur. Ama denetleyebilirsiniz o tıbbın elinde bir sağaltım, tedavi aracı olabilir. Dolayısıyla aslolan denetimdir. Doğanın bize sunduğu olanaklarının denetimine biz genel bir ad olarak teknoloji diyebiliriz. Teknolojiyi doğuran insan özelliği kontrol eden, yönetmek isteyen ve bir amaca varmak isteyen insan özelliğidir. Yani bir hedef gözetirsiniz ve o hedefe varmak için araçlar ararsınız. Uygun araçların bulunması ve o uygun araçların kullanımı, uygun araçların girişimi teknolojiyi doğurmuştur.

Teknoloji sanayi devriminden önce insan elinde sadece bir araçken, giderek bu aracın hangi amaç için kullanıldığı unutulmaya başlanmıştır. Eskiden dokuma tezgâhları vardı, yel değirmenleri vardı, su değirmenleri vardı. İnsanlar demir dövmek ve çok basit anlamda birtakım metalürjik üretimler yapmak, madenleri işlemek gibi, boncuk yapmak gibi, ayna yapmak gibi, cam yapmak gibi çok basit süreçlerin peşindeydiler. Bugün bu araçlar, yani bir hedef için kullanılan araçlar artık araç olmaktan çıkmış, hangi amaçlara hizmet ettiğini çoğu zaman tespit edemediğimiz kendi başına işleyen bir süreç olmuştur. Bugün dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir kurum ve hiçbir insan kapitalist yönetimin kapitalist işleyişiyle bütünleşmiş, kendisi bir denetim olan teknolojinin denetimini denetleyebilecek güçte değildir. Tabii bu 1960'larda Jacques Elul isimli bir sosyologun iddiasıdır. Yani başlangıçta teknoloji sırtına bindiğimiz bir attı ve istediğimiz yere götürebiliyorduk. Fakat o at zamanla o denli güçlendi ki, artık bizi alıp bir yere götürüyor ve nereye götürürse razı oluyoruz. Dolayısıyla nereye gittiğini bile bilmiyoruz. Üstelik o at o kadar güçlenmiştir ki, o at ekonomiyle, piyasayla

bütünleşmiş; o at siyasaıyla, iktidarla bütünleşmiş; o at askerlikle, silâhla, güçle bütünleşmiş durumdadır. Dolayısıyla, bugün kendisi bir denetleme olanağı olan teknolojinin kendisi denetlenemez hale gelmiştir.

...

Bugün şöyle bir dolaşın İstanbul'un sokaklarını hemen her sokakta bir cep telefonu satıcısına rastlıyorsunuz. İnsan yaşamına bilgisayarlar, cep telefonları büyük ölçüde girmiş durumda ve bizim bu girişe karşı hiçbir savunmamız, hiçbir tedbirimiz yok. Neden dolayı bu teknolojik aygıtlar yaşamımızı istilâ etmiştir; hiçbir fikrimiz de yoktur. Birden bire kendimizi telefonla, bilgisayarla, televizyonla karşı karşıya bulmuşuzdur. Bunlar 1970'lerden itibaren hızlı bir biçimde Türkiye'ye girmeye başlamıştır ve bugün pıtrak gibi her tarafı sarmıştır. Buna karşı, dünyadaki bu silâh ve haberleşme endüstrisine karşı, bilgisayar ve telefon endüstrisine karşı nasıl bir tavır takınmamız gerekir? Biz Türkiye olarak, Türk insanı olarak, Anadolu insanı olarak bu gelişimin neresindeyiz? Bu çok belli değil, fikrimiz yok. Bunu biz gayet doğal karşılıyoruz. Yani üzerimize yağmur nasıl yağıyorsa, teknoloji de yağıyor. Yağmurun yağması doğal bir olaydır, teknoloji de yağar. Gâvur üretir, bize gelir, biz de onu satarız. Bunun için üniversitelerde programları değiştiririz, yeni dersler koyarız ve dolayısıyla üniversiteye yeni giren çocuklara okuturuz, böylelikle onlar yeni gelişmeleri izlerler ve çağdaş insanlar olurlar.

Bu çok hazin bir şeydir. Bu neyi gösteriyor? Bu bizim başka kaynaklardan oluşturulan, dünyanın gündeminin altında kalmamızı gösteriyor. Yani biz, bu topraklarda yaşayan insanlar olarak kendi hayatımızı düzenlemekte yetersiziz. Bilim üstümüze geliyor, teknoloji üstümüze geliyor, biz sadece onlara bakıyoruz ve onları anlamaya çalışıyoruz; ne kadar anlayabiliyorsak. Yani onları yorumlamak, onlarla ilişkimizi düzenlemek, onlara karşı etkin bir tutum almak yerine onları edilgin biçimde kabul ediyoruz ve edilgin biçimde kabul etmeyi Avrupalı olmak, muasır medeniyete sahip olmak, çağdaş olmak, bilimin ve teknolojinin izleyicisi olmak olarak anlıyoruz.

...

Descartes sonrası moderniteyi düşündüğümüzde Batıda bireyselleşme ve bireysel temellük, bireysel mülklenme kaygısı çok fazladır ve belki de teknolojiyi başlatan temel düşüncelerden biri odur. Batının teknolojisine bakın, orada heves, hırs, tutku var. Öyle bir tutku var ki, bu tutku kelle koltukta yaşamaya da götürmüş Hristiyanı. Yani büyük keşifler yapmış adamlar. Okyanusa açılmış, açık denizde korkusuzca aylarca gidebilmiş; merak etmiş, araştırmış, bulmaya çalışmış. Diyeceksiniz ki bizim kültürümüzde yok mu? Bizim kültürümüzde az tabii... Yani Piri Reis gibi kâşiflerimizin az olduğunu biliyoruz. Çünkü Batı kültüründe teknolojiyi doğuran ateşlerden biri biliyorsunuz **Prometheus**'tur. Prometheus, ateşi tanrılardan çalmıştır. Ateş, yani hüner, yani doğayı değiştirmek gücü tanrıların elindeydi ve insan tanrılara meydan okudu; o ateşi, teknolojiyi büyük acılarla, büyük kaygılarla ve ölüm tehlikesini göze alarak elde etmeye çalıştı. Yani Prometheus'un ateşi budur. Prometheus kimdir, tanrılardan ateş çalmak ne demektir? Bizim kültürümüzün bunu anlaması gerekir.

Teknolojinin kökeninde olan bir başka güç de Batı kültüründe **Odiseus**'tur. Odiseus biliyorsunuz Troya savaşları sırasında Troya'dan ülkesi olan İteka'ya dönüşte yıllarca Ege Denizi'nin içerisinde büyük maceralar yaşamış ve karşılaştığı Posedion gibi deniz tanrılarıyla, daha ilahi güçlerle mücadele etmiştir. Odiseus'un çok kurnaz biri olduğunu görüyorsunuz; çünkü teknoloji, kökeninde bir kurnazlıktır. Teknoloji biraz bizim eski kültürün deyimiyle, bugünkü gençler anlar mı bilmiyorum, ama maharettir, hilimdir, ilim değil de hilim, yani bir çeşit beceri, bir çeşit ustalıktır. Teknoloji salt teorik bilgilerle elde edilen bir şey değildir. Teknoloji kendine özgü bir bilim alanıdır. Batılı bunu ta **Aristoteles** zamanında keşfetmiştir. Bakın, Aristoteles 2500 sene önce neyi keşfetmiş? Bunlar üzerinde hepimizin düşünmesi gerekir.

...

Teknolojiyi oluşturan güçler olarak Odiseus ve Prometheus'a kadar başkaları da söylenebilir. Karşımıza çıkardıkları tablo şöyle bir şey: Teknoloji yaşadığımız olağan ve mızımız hayata isyanla başlar. Yani hayatı olduğu gibi kabul

Teknoloji yaşadığımız olağan ve mızımız hayata isyanla başlar. Yani hayatı olduğu gibi kabul etmiş, tembel insanların işi değildir; rahatsız, kaygılı, kendini aşmak isteyen, sürekli meraklı ateş dolu insanların işidir. Yani Prometheus'un derdi ne kardeşim? Gidip tanrılardan ateşi çalırırsun ve tanrılar sana bir sürü ceza veriyor; etlerini kartallar, bilmem neler sürekli kemiriyor; zincirlerle ellerin kolların bağılı... Tanrılara meydan okuyabilmek, politik dille aktarırsak, düzene meydan okuyabilmek; olağan, alışılmış, kokuşmuş yaşam biçimine meydan okuyabilmek ... Teknoloji bu demek.

teknoloji egemen bir dünyanın hiç de güzel olmadığını görüyoruz. Yani insan bugün, bu Dünya gezegeninde bilimi, bilgisi ve teknolojiyle kendi hayatına egemen olamamaktadır; çok ilginç bir durumdur.

Şu anda delinin biri bir düğmeye bassa herhalde dünyanın büyük bir parçasında, büyük ölçüde yaşam bitebilir. Yani teknoloji çok gelişmiş, daha da gelişecek olan... Ama insan dediğimiz varlığın teknolojiyle beraber ruhsal yapısı, iç dünyası, ahlak yapısı aynı ölçüde gelişmemiştir.

etmiş, tembel insanların işi değildir; rahatsız, kaygılı, kendini aşmak isteyen, sürekli meraklı ateş dolu insanların işidir. Yani Prometheus'un derdi ne kardeşim? Gidip tanrılardan ateşi çalırırsun ve tanrılar sana bir sürü ceza veriyor; etlerini kartallar, bilmem neler sürekli kemiriyor; zincirlerle ellerin kolların bağılı... Tanrılara meydan okuyabilmek, politik dille aktarırsak, düzene meydan okuyabilmek; olağan, alışılmış, kokuşmuş yaşam biçimine meydan okuyabilmek ... Teknoloji bu demek. Teknolojideki aşk da budur. Şu anda bu gözükmüyor. Şu anda teknolojide gözüken şey hırsdır, tutkudur, para kazanmaktır, yarışta birinci olmaktır, daha verimli olmaktır, daha çok satmaktır, daha etkin olmaktır. Ama teknoloji insan içindir. Teknoloji güzel bir dünya için yaşamak amacıyla oluşturulmuştur. Ama

İnsanın teknoloji yapan yanı, -denetleyen akıl diyorum ben ona- kontrol eden akli çok fazla gelişmiş. Buna karşın edepli olması gereken iç dünyası, ruhsal dünyası, ahlak dünyası, estetik dünyası aynı biçimde gelişmemiştir. Burada büyük bir dengesizlik vardır. Bu da insanın geleceği için bir tehdit oluşturmaktadır.

...

Teknoloji silah yaparken, teknoloji denetim araçları oluştururken, teknoloji büyük medya projelerinde rol oynarken, teknoloji uydular yaparken; teknoloji uzayda genişlemeye, uzayda egemenlik kurmaya çalışırken insanın gönlüyle olan bağlantısını tam kuramamıştır. Bu da büyük bir eksiklik.

...

Camus'un "Başkaldıran İnsan"ını alın. Camus'u beğenirsiniz, beğenmezsiniz, daha 1950'lerde söylemiş: "*İnsan, onu tespit edenlerin tespitlerinden hep farklı olan bir varlıktır*" demiş. Öyle bir gıcık bir varlık yahu. "*Sen busun*" diyorlar; iş inada bindi mi, "*değilim arkadaş, ben bu değilim yahu*" diyor. Ben her türlü teoriyi, Freud'u da, Marks'ı da döverim, kim beni tespit edebilecekmiş?

* Bu yazı, TMMOB Makina Mühendisleri Odası İstanbul Şubesinin 12.01.2005 tarihinde düzenlediği, Prof. Dr. Ahmet İnam'la yapılan "Teknoloji ve Aşk" isimli söyleşiden derlenmiştir. Yazının başlığı özgün olmayıp, tarafımızdan konulmuştur.

** Prof. Dr. Ahmet İnam

Derleyen: Ayşegül Tercan